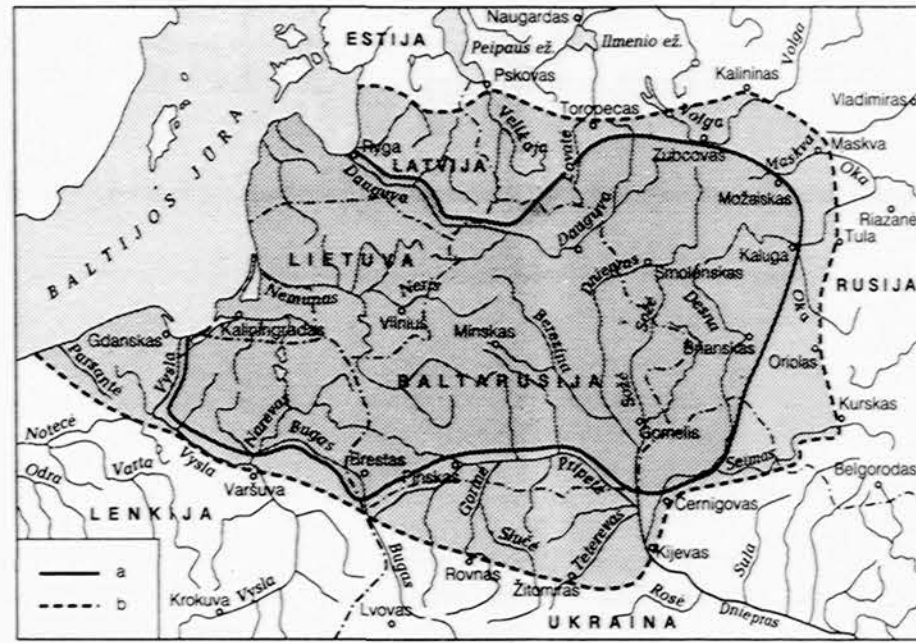
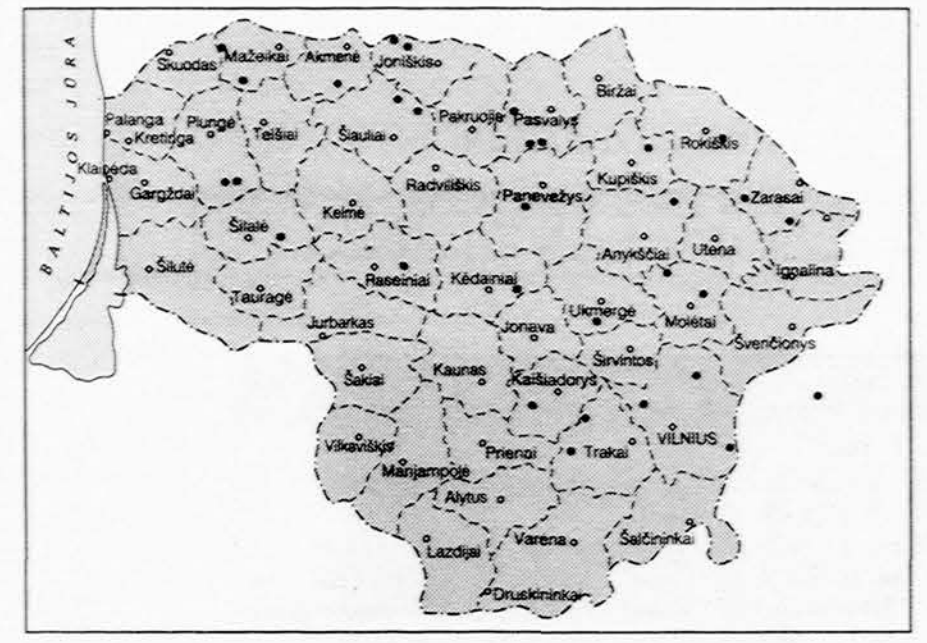

1 pav. Indoeuropiečių kalbų schema.

2 pav. Baltiškos kilmės upių ir ežerų vardų paplitimas: a. — plotas, kuriame gausu baltišku vandenvardžių; b. plotas, kuriame jų nedaug ir dalis abejotini.

3 pav. Finų kilmės vandenvardžių paplitimas Lietuvos Respublikoje.

Lietuvių kilmės mįslę įmenant

ZIGMAS ZINKEVIČIUS

Lingvistas, habilituotas daktaras, pensininkas, buvęs Vilniaus ir Vytauto Didžiojo universitetų profesorius, per 1,000 mokslinių ir mokslo populiarinimo publikacijų, iš jų daugiau negu 30 monografijų (ir šešiatomė *Lietuvių kalbos istorijos*) autorius. Mokslinių interesų sfera — lietuvių dialektologija, kalbos istorija, baltistika, indoeuropeistika.

Lietuvių etnogenezės problemoms nagrinėti yra skirtas autorius knygos *Lietuvių kalbos kilmė* (Vilnius, 1984 m.), *Lietuvių tautos kilmė* (Vilnius, 2005 m.) ir kartu su archeologu Aleksiejumi Luchtanu ir antropologu Gintautu Česniu parengta dabar leidžiama knyga *Iš kur mes kilę*, taip pat daugybė straipsnių. Toliau dirbant šia kryptimi, buvo prieta prie naujų išvadų, papildančių ankstesnius teiginius ir leidžiančių daryti reikšmingus apibendrinimus. Svarbiausi iš jų apibendrinimų bus čia trumpai išdėstyti, suprantama, pateikiant juos plačiame iš anksčiau žinomų duomenų kontekste. Daugiausia tai istorinės (diachroninės) kalbotyros ir archeologijos bei antropologijos faktų derinimo būdu pasiekti rezultatai. Jie leidžia tiksliau apibrėžti lietuvių, kaip atskiro etnoso, susidarymo chronologinius rėmus ir nustatyti to etnoso plotą, ypač rytinę ribą pradinio formavimosi etapu.

Tautos kilmę susijusi su jos vartojamos kalbos atsiradimu. Ypač tai svarbu aiškinant lietuvių kilmę, nes mūsų protėviai kaip tauta niekuomet nėra savo kalbos pakeitę kita kalba. Tuo būdu išaiškinus lietuvių kalbos kilmę, tuo pačiu iš esmės išaiškinama ir mūsų tautos kilmę. Nėra abejonės, kad lietuvių kalba priklauso didžiulei indoeuropiečių kalbų šeimai. Kilo iš tos šeimos baltų šakos. Istoriniai duomenys apie senuosius baltus yra vėlyvi,

šykštūs ir migloti. Žymiai daugiau ir nepalyginti tikslesni duomenų pateikia istorinė kalbotyra, ypač vandenvardžių (hidronimų) studijos, taip pat archeologija. Išaiškinta, kad baltiškos kilmės vandenvardžiai yra paplitę didžiuliose platuose, esančiuose tolyn į rytus ir pietus nuo istorijos šaltiniuose paliudytų baltų genčių užimamos teritorijos, maždaug iki Maskvos, Kursko, Kijevo; pietuose ši teritorija siekė Žitomirą, Rovną, Varšuvą ir Baltijos jūrą ir vakarus nuo Persantės upės (anapus Vyslos). Taigi visur ten kažkada gyventa baltų, davusių pavadinimus tos teritorijos upėms ir ežerams (plačiau žr. pav. 1). Didelėje ploto dalyje baltiškai vandenvardžiai yra patys seniausi, slaviški ir kitokie — aiškiai vėlesni. Taigi tame plote ir ieškotina baltų protėvynė.

Baltai ilgus amžius išgyveno atokiai nuo kitų giminių indoeuropiečių genčių rytinės Europos miškų glūdumose, kur jų nesiekė audringi istorijos įvykiai, vykę vakarų ir pietų Europoje. Gyvenant tokiomis sąlygomis visuomet šventai saugoma protėvių buitis ir gyvenenos tradicija. Lėtai kinta kalba. Uždarėje baltų visuomenėje ji tiesiog užsikonservavo. Dėl to istorijos laikus pasiekusios baltų kalbos išlaikė daugiau negu kitos šių dienų gyvosios kalbos indoeuropiečių prokalbės archaiškų ypatybių. Tai aiškiai prieštarauja savomokslų kalbininkų „teorijoms“ apie

tariamus baltų klajojimus po tolimus kraštus, kurių metu, žinoma, būtų buvęs neišvengiamas kalbinis mišinimas, turėjęs sukelti sparčią kalbos raidą, ko iš tikrųjų nebuvo. Jau vien dėl to tokio pobūdžio hipotezės reikia atmesti kaip klaidingas. Jos trumpai aptartos knygelėje *Istorijos išskraipymai* (pav. 2).

Daugiausia tada baltai kontaktavo ir maišėsi su finais, kurių kilmės vandenvardžių daugėja einant iš pietų į šiaurę. Dabartinėje Lietuvos teritorijoje jų visai nedaug. Čia finų įtaka turėjo būti menka.

Apie I tūkstantmečio prieš Kristų vidurį išryškėjo skirtumai tarp vadinamųjų vakarinių ir rytinių baltų, kaip juos supranta baltistikos mokslas. Lietuvių kalba ir tauta kilo iš rytinių baltų, kurių šiaurinė dalis maždaug po tūkstantčio metų, t.y. apie I tūkstantmečio po Kristaus vidurį, emė toli nuo pietinės dalies, išlaikiusios senąją būklę. Tai lėmė finų substratas, nes šiaurėje baltai buvo pasistūmę į plotą, kuriame vyravo finai, pereinantys prie baltų kalbos. Nutuliusioje nuo kitų baltų šiaurinėje dalyje ilgainiui išsirutuliojo istorinius laikus pasiekusios gentys: kuršiai (manoma, anksčiau buvę vakarų baltai), žiemgaliai, sėliai, latgaliai. Čia ilgainiui susiformavo latvių kalba ir tauta (plačiau žr. pav. 3).

Pietinė rytų baltų dalis, išlaikiusi senąją padėtį, davė pradžią lietuvių kalbai ir tautai. Schema tai galima pavaizduoti taip:

Kada šiaurinė rytų baltų dalis nutolo nuo pietinės, taigi nuo kada turėjo atsirasti ryškesnis skirtumas tarp lietuvių ir latvių protėvių kalbų, nustatyti nelengva. Sprendžiant iš kitų indoeuropiečių kalbų atsiradimo santykinės chronologijos ir pačių baltų kalbų garsinės sistemos raidos, jau nuo Kazimiero Būgos laikų linkstama manyti, kad tai turėjo atsi-

tikti ne anksčiau kaip VII a. po Kr., (pav. 4). Tokį datavimą iš esmės patvirtina ir pastarųjų laikų apskaičiavimai vadinamuoju glotochronologijos metodu, atlikti Vinco Urbučio (pav. 5), pagal kuriuos tai įvyko VII a. viduryje ar net truputį anksčiau.

Taigi tuo metu turėjo nuo kitų rytų baltų atsiskirti latvių protėviai. Lietuvių protėvių kalba, kilusi iš rytų baltų pietinės dalies, tada iš esmės nepakitė, liko kokia buvusi. Taigi jos pradžią reikia nukelti į dar senesnius laikus. Svarbu tą laiką tiksliau nustatyti, t.y. išaiškinti, kada susidarė kalbinis vienetas, kuris davė pradžią lietuvių protėvių kalbai ir tautai. Remiantis vandenvardžių studijomis ir kitais istorinės kalbotyros duomenimis to padaryti, matyt, neįmanoma. Bent nepavyko pasiekti apčiuopiamų rezultatų. Dėl to tenka pasinaudoti archeologų tyrimais, juolab kad archeologai turi tikslesnius negu kalbininkai datavimo metodus.

Archeologai tvirtina, kad nuo V amžiaus antrosios pusės, taigi maždaug du šimtmečius iki šiaurinės rytų baltų dalies atsiskyrimo, jau buvo susiklosčiusi gana vieninga, pasakytume, monolitinė būsimoji lietuviška kultūra, kuri tęsiasi iki mūsų dienų (Aleksiejaus Luchtano duomenys). Tos senosios pralietuviškos kultūros užuomazgų archeologai aptinka maždaug nuo II–III šimtmečių (A. Luchtanas). Ši išvada gražiai derinasi su kalbininkų konstatuota labai sena slaviško Lietuvos pavadinimo *Litva* kilmė. Šio pavadinimo balsis *i* rodo vardą patekusį į slavų kalbą dar tuomet, kada slavai tebeturėjo dvibalsį *ei* arba, galbūt, tai atsitiko dvibalsio vienabalsėjimo epochoje. Taigi žodžio *Lietuva* (tarto **Leituva* **L-tuva*) būta jau prieš latvių protėvių atsiskyrimą.

Labai svarbu nustatyti, kurioje teritorijoje buvo išplitusi

toji archeologinė kultūra, kuri davė pradžią lietuvių tautai. Vakaruose jos ribos maždaug aiškios: siekė kuršius, šiauriau — žiemgalius, o pietvakariuose — prūsus bei jotvingius (plačiau žr. pav. 6). Ribos su šiomis baltų gentimis nustatomos daugiausia pasinaudojant įvairių vietovardžių, daugiausia gyvenviečių pavadinimų ir giminių gentinių kalbų liekanų studijomis. Tai padaryti nesunku, nes mes apie tas kalbas šį bei tą žinome. Kalbininkų išvada iš esmės patvirtina archeologai.

Tačiau nustatyti pralietuviškos kultūros rytinę ribą yra daug sunkiau. Kalbos duomenų panaudoti neįmanoma, nes mes nieko nežinome apie toliau į rytus nuo lietuvių ploto buvusio baltų etnoso kalbos ypatybes. Tenka remtis vien archeologų duomenimis. Bet ir archeologai tos teritorijos dar nėra gerai ištyrę, išskyrus vakarinę Gudijos (vartojamas šis pavadinimas, nes *Baltarusija* — anachronizmas, žr. pav. 7) dalį arčiau Lietuvos, ypač Nemuno ir Neris aukštųjų regionų.

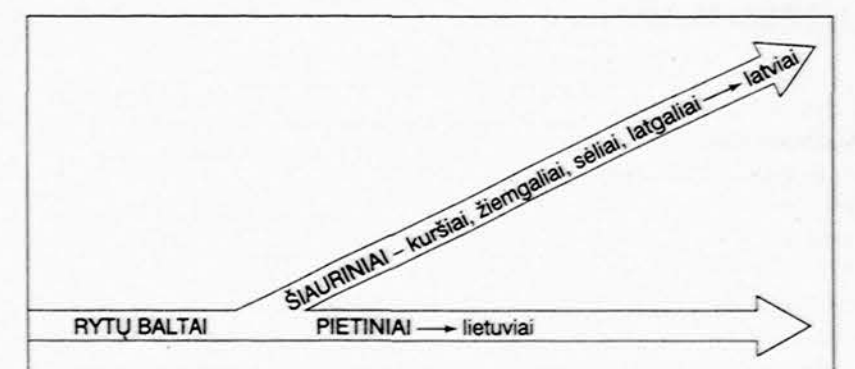
Iš archeologinių dabar turimų duomenų esame vertiami manyti, kad mums rūpima pralietuvių kultūra rytuose siekė liniją (iš šiaurės į pietus): Dysna — Dokšicai — Aina (Haina) — Zaslavlis — Slobodka — Zietela — Vlakaviskas. Beje, maždaug iki šios linijos siekia ir masiškas pavadinimų su priešaga *-isk-* (kurią turėjo tik lietuvių kalba) paplitimas, nustatytas Jan Safarewicz, nors pavienių pavadinimų su *-isk-* yra ir toliau į rytus. Pastaroji aplinkybė, taip pat anapus Safarewicz linijos aptikti kiti lietuviams būdingi vietovardžiai ir istoriškai paliudytos galimai lietuvių gyventos vietovės (pvz., Obolcai prie Oršos, apie juos žr. pav. 8) rodo, kad toji pralietuviška kultūra greičiausiai tęsėsi ir už minėtos linijos.

Kaip toli ji tęsėsi, turėtų paaiškinti archeologams gerai ištyrus tą kraštą. Dabar galima tik spėlioti.

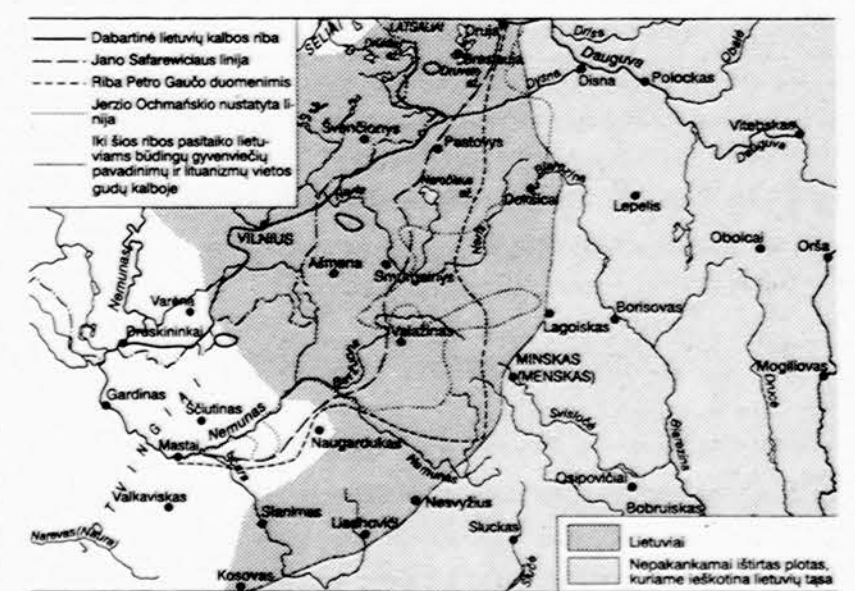
Tie pralietuviai, kaip ir gyvenę šiaurės minėtos linijos iki dabartinės lietuvių kalbos ploto ribos bei išlikusių lietuviškų salų, anksti suslavėjo ir dabar jau vartoja gudų kalbą. Slavėjimo procesas labai pagreitino, iš esmės jį nulėmė rytų

slavų krikštas ir su juo susijęs slavų raštijos atsiradimas bei bizantinė kultūra. Nėra jokių duomenų, kad rytų krikščionybės platintojai anuomet būtų išvertę į lietuvių ar kitas baltų kalbas poterius ar kitokias maldas, kaip darė Vakarų misionieriai. Rytų krikščionybės didelis vaidmuo suslavinant

Nukelta į 4 psl.

4 pav. Rytų baltų suskilimo schema.

5 pav. Lietuvių etnoso pirmykštės teritorijos V a. spėjama rytinė riba.

ŠIO ŠEŠTADIENIO PRIEDO PUSLAPIUOSE

- Lietuvių kilmės mįslę įmenant
- Netekome mums labai reikalingo asmens
- Kaip gimė „Jadvygos šokis“
- Jadvygos Matulaitienės atminimui
- Atsisveikinant su Jadvyga Matulaitiene

O jos šokis tebesitęsia ...

ALGIRDAS LANDSBERGIS

JADVYGOS ŠOKIS

Jadvyga, Liucija, Natalija,
Ona, Marija, Emilija,
Paulina ir Veronika...

Kryžtaukit, seserys, Mūšos pakrantėje,
Rankas sunėrusios ratelį išburkite,
Tartum leliją prūdo veidrodyje,
šokį daiginkite, šokį sukurkite.

Metai – šokėjų grandinė – rikiuojasi,
Lyg prūdų veidrodžiai, metai sudūžta,
Džiaugsmu ir liūdesiu tvinstanti Mūša
Stebi ir lydi Jadvygos kelionę.

Dulkinam vieškely vaikų vežimėlis
Bando pralenkti griūvantį dangų,
Toli nuo Mūšos, Jadvygos lūpose
Žodžiai – lelijos: „Lietuva brangi...“

Rankas ir šypsenas, kojas ir liemenis
Į šokio raštą suauždia Jadvyga.
Ateina šokėjai, šokis pragysta.
Šokėjai išeina, šokis išlieka.

Karpiai ir karpiai grimsta į užmarštį,
Kaip metų akys užsiveria prūdai,
Jadvygos šokis vis aidi Mūsoje,
Rankas sunėrusios su ja tebeulbauja

Liucija, Natalija, Ona, Marija,
Emilija, Paulina ir Veronika,
Rankas sunėrusios šnara ir šnabžda:
„Jadvyga, brangioji Jadvyga, Jadvyga...“

1995 m. spalio 15 d.

Jadvygos Matulaitienės pagerbimo proga, jai išeinant į pensiją po 45 metų darbo su N.Y. šokių grupe „Tryptinis.“

Netekome mums labai reikalingo asmens

A † a Jadvyga Matulaitienę prisimenant

2005 rugpjūčio 11 d. New York (JAV) mirė Jadvyga Meiliūnaitė-Matulaitienė savo dukros Ramutės, jos šeimos ir artimųjų tarpe, sulaukusi 89 m. amžiaus. Daugelis mūsų pasigesime jos, nes visą savo gyvenimo laisvalaikį ji paskyrė lietuvių tautiniams šokiams. Pasiges jos jaunieji mokytojai, tautinių šokių kursų dalyviai, švenčių ruošėjai, nes dažnai reikėjo jos nuomonės, patarimo ar galutinio sprendimo. Dažnai jaunesnieji grupių vadovai skambindavo jai, ieškodami ar tai šokių aprašymų, ar muzikos gaidų, ar kitokių patarimų. Niekada ji neatsisakė padėti, nes jai labai rūpėjo, kad tas užsuktas tautinių šokių švenčių ratas vis sukėtų pirmyn, savo būrin įtraukdamas naujas mūsų atžalas. Ir dvylika tų švenčių mes jau išgyvenome. Kiekviena jų buvo kuo nors skirtinga, bet kiekviena nepaprastai reikalinga, palikusi neužmirštamą prisiminimą ir išgyvenimą jaunų žmonių, o taip pat ir mūsų širdyse.

Labai pasigėsiu jos ir aš. Nuo pirmųjų tautinių šokių kursų, kuriuose mes pirmą kartą susitikome, užsimezgė šilta draugystė ir tokia pasiliko tarp mūsų visados. Tarėmės įvairiais tautinių šokių reikalais. Mūsų nuomonės visada buvo panašios ir sutikdavo ne tik tautinių šokių, bet ir lietuvių tautinių drabužių reikalais, ypač kai iš Lietuvos užplūdo mus fabrikuose išausti vienodi drabužiai su ryškių spalvų sijos ir aksominėmis liemenėmis, kurios nieku nesiskyrė nuo ukrainiečių, rusių ar lenkaičių. Dar nepriklausomoje Lietuvoje mums jomis atsikratyti padėjo dailininkas Antanas Tamošaitis, gerai išstudijavęs kaimo močiūčių skryniose atrastus raštuotus audinius ir pagaliau jus sukūręs dabartinius drabužius.

Ne visų tautinių šokių švenčių ruošia vyko sklandžiai. J. Matulaitienė į savo darbą žiūrėjo labai rimtai. Nesvarbu, kad jis buvo neapmokamas ir atliekamas nuo poilsio nutrauktu laiku. Ji negalėjo su-

prasti, kad kas nors dėl savo asmeniškų ambicijų galėtų šį darbą boikotuoti ar stengtis jį sutrukdyti. Ji labai gerai suprato, kad mūsų pareiga yra šventes ruošti ir mūsų liaudies meną perduoti jaunajai kartai. Mes esame ta laimingoji karta, užaugusi, gavusi išsilavinimą ir patirtį laisvoje Lietuvoje, ir mūsų pareiga yra tai perduoti jaunesniesiems, savo tėvų žemės net nemačiusiems.

1973 m. Čikagoje pirmą kartą buvo suauktas tautinių šokių mokytojų suvaziavimas ir to suvaziavimo metu išrinkta nauja Lietuvių tautinių šokių instituto valdyba: J. Matulaitienė, G. Breichmanienė, G. Gobienė, V. Stankienė ir V. Turūta. Buvo jau praėjusi ketvirtoji tautinių šokių šventė. Ligi to laiko dar vis dirbo po pirmosios šventės Bruno Shoto pastangomis įsteigtas LTS institutas. Naujosios valdybos pirmininke išsirinkome J. Matulaitienę. Ir į šias pareigas ji žiūrėjo labai rimtai. Buvo daug neatsakytų klausimų, daug sumanymų. Nutarėme į tautinių šokių kursus kvieisti įvairių sričių specialistus, kurie buvo pasitraukę iš Lietuvos, Raudonajai armijai antrą kartą okupuojant Lietuvą. Staiga mūsų tautinių šokių kursai pasidarė įdomesni ir įvairesni. Kiekviena diena po valandą ir daugiau dail. A. Tamošaitis kalbėjo apie mūsų raštuotus tautinius drabužius, o Zigmas Lapinas (Jono Švedo, įkūrusio Vilniuje Lietuvos ansamblių mokytojas), supažindino su skudūniais, birbynėmis, kanklėmis ir kitais liaudies instrumentais. Jo vadovaujamas liaudies instrumentų ansamblys „Gintaras“ iš Montrealio dalyvavo IV tautinių šokių šventėje, grojo keletui šokių ir labai pajavirino visą šventę.

Šių kursų kilo didesnis susidomėjimas ir noras sužinoti dar daugiau apie tautinių drabužių audimą arba net ir pačioms išmokti austi. Kai kurios mokytojos važiavo į audimo kursus pas dail. Anasztaziją Tamošaitienę į Kingston, Kanadoje, ir išmoko austi. Taip atsirado išsiviję daugiau lietuvių audėjų ir mūsų ansamblių pasipuošę gražiais raštuotais drabužiais, kurie žavėjo ne tik mus, bet ir kitataučius.

Vėlesniais metais kursuose dalyvavo Kotryna Marijošienė – „Malūno“ autorė. Ji papasakojo apie tautinių šokių atgimimą Lietuvoje ir pamokė savo kūrybos šokių. Gražina Vokietaitytė-Amonienė kalbėjo apie judesio meną ir išraiškos šokių, kartu tuos judesius pademonstruodama. Visa tai šiek tiek praplėtė jaunųjų mokytojų akiratį, davė idėjų apie laikyseną scenoje ir t.t. Abi šios lektorės buvo mudviem gerai pažįstamos.

Penkeri instituto valdybos metai buvo labai darbingi. Buvo vienas malonumas su J. Matulaitiene dirbti, nes ji buvo nepaprastai kruopšti ir pareigingą, vis trokštanti savo patirtimi

Jadvyga Matulaitienė.

Vytauto Maželio nuotrauka

Kaip gimė „Jadvygos šokis“

„Jadvygos šokis...“ Vos tik patyręs, kad bus jos šventė, užsimojau išlieti jausmus trumpa poema. Ir bematant, kaip visiems didiesiems poetams, iškilo klausimas – kokiais žodžiais juos išreikšt, apie ką rašyt? Poemos rėmai siauri, Jadvygos šokis, jos gyvenimas – erdvūs.

Gal grįžt į pačią savo atminties pradžią. Vos tik užgimęs, sėdžiu vaikų vežimėlyje, o šalia stovi aštuonmetė mergaitė, tamsiaplaukė, žviritraukė, tokia tiesi, žvali, jau pasirušusi šokiui. Atmenu jos rankos palietimą tada, tartum ji vestų mane šokti.

Ir taip mudu nenustojom šokę – žingsniais, žodžiais, darbais, jausmais – nuo vaikų vežimėlio Kybartuose, į Kauną, per Vokietiją į Brooklyną – ir taip iki Kultūros židinio durų, iki šios popietės. Visa tai sutalpinti reikėtų epiškos trijų valandų poemos, ištisos.

Jadvygijados

Gal aprašyt jos šokėjų sambūrius? Tačiau tai jų dalyvių ar žurnalistų dirva. Be to, man juose neteko dalyvauti. Tačiau mudu šokom drauge – ypač kolosališkame balete, kuris vadinosi „Antrasis pasaulinis karas“. Šokome jo trečiajame veiksmo vardu „Bėgimas iš Lietuvos“. Šį šokėjų ansamblių sudarė mano tėveliai, aš, brolis sesuo Jadvyga su savo naujaugime Ramute vaikų vežimėlyje, ir ožka jos pienui.

Be Jadvygos kazin ar būtemis iš viso pabėgė – sovietų tankai jau beldėsi mums į kulnis. Tačiau Jadvyga mus išmokė bėgti taip grakščiai, šokėjiškai, kad mes skriste perskridome sieną į Rytprūsius!

Su žmonėmis tada bėgo ir armijos karvių, pulkai avių, batalionai ožkų – bėgo palaidai, nerangiai. Mūsų ožka buvo visiškai kitokia; vienatinė – Jadvygos išmokyta, ji stypčiojo kaip grakšti balerina.

Kaip tą ožką, taip Jadvyga pakeitė mus visus, kuriems teko su ja bendrauti – visi tapome žvalesni ir grakštesni.

Bet ir šis karo baletas pareikalautų epiškos poemos. Kaip, tebeklausiau savęs, kaip į kelis posmus išpraust jos tokį įvairų kūrybingą gyvenimą?

Ir tada... pajutau mūzos pabučiovimą! Akyse vėl sumirgėjo praėjusių metų viešnagė Lietuvoje, vaidmais iš apsilankymo Jadvygos ir jos seserų – įskaitant amžinaatilsę mamytę Emiliją – gimtinėje: Joniškelis, sutrešęs Karpų dvaras, užakęs karpų prūdas, nugriauta „mūrinėla“, kur gimė Jadvyga, jauniausioji iš aštuonių sesučių. Kur, su jomis sunėrusi rankas, Jadvyga augo, be lašelio tulžies, supama meilės ir draugystės. Tai ten užsimezgė jos šokis, ten jo grožio versmė. Į šią versmę ir sugrįžta poema „Jadvygos šokis“...

Algirdas Landsbergis

Genovaitė Breichmanienė

Jadvygai Matulaitienei apšalęs šis pasaulis, su jos brangia dukra Ramute, šauniais anūkais, – Jean-Paul ir Davin, zentu Demetrios ir kitais artimaisiais kartu liūdi šimtai jos buvusių mokinių, šokėjų ir tautinių šokių mokytojų. Netekome brangios mokytojos ir choreografinės, kuri mus supazindino su lietuvišku šoki. Ji ne tik mus išmokė juos šokti, bet išmokė ir jais didžiuotis.

Jadvyga Meiliūnaitė gimė 1916 metais, Joniškėlyje, Biržų apskrityje. Ji buvo jauniausia iš dvylikos vaikų. Jadvygė buvo tik poros metų, kai mama mirė ir ją paėmė auginti vyriausioji sesuo Paulina. Jadvygai sesuo tapo „mama“, o dukterėčia Birutė, beveik vienmetė, buvo jai kaip sesuo. Jau nuo mažens Jadvyga žavėjosi muzika, šoki ir ritiniu judesiu. Bebaigiant „Aušros“ mergaičių gimnaziją svarstė, kokią studijų šaką pasirinkti. Ją viliojo tik prieš porą metų įsteigti kūno kultūros kursai. Išlaikius egzaminus, buvo priimta į Aukštųjų kūno kultūros kursų Kaune. Darbas buvo labai intensyvus, plačios apimties: ne tik buvo dėstomi įvairūs sportai, gimnastika, tautiniai šokiai, bet ir teoretiniai dalykai kaip psichologija, anatomija ir kiti. Taip pat buvo reikalaujamas karinis pasiruošimas.

1937 m. įgydama aukštojo mokslo baigusiuji teises ir diplomą bei kūno kultūros jaunės mokytojo gimnazijoje cenzą, pradėjo mokytojauti Pilyškinuose. Po dvejų metų darbo praktikos jai buvo suteiktas Lietuvos Respublikos švietimo ministerijos kūno kultūros mokytojos gimnazijoje cenzas ir teisės.

Jauna mokytoja su dideliu entuziazmu ėmėsi darbo, tą nuotaiką perdavė ir mokiniams, kurie labai noriai, ne tik pamokų metu, bet ir po pamokų, rinkosi sportui, ritminei gimnastikai ir tautiniams šokiams. Tarp mokymų vykdavo varžybos, kuriose J. Matulaitienė aktyviai pasireiškė su savo mokiniais. Mokytojaujant ji buvo kelių sporto švenčių organizatorė. Tautinių šokių dar nebuvo labai didelis lobynas, tad į varžybas kiekviena gimnazija turėjo atvežti naują šokį. Šie šokiai buvo pagrįsti kaimo žmonių prisiminimais. Tokiu būdu ir plito tautinių šokių skaičius.

Nuo 1935 m. lietuvių tautiniai šokiai pradėjo rasti atgarsį užsienyje. Reprerentacinių tautinių šokių grupės dalyvavo įvairiose tarptautiniuose festivaluose. 1938 m. J. Matulaitienė dalyvavo su rinkintu lietuvių tautinių šokių grupe, Sakalų sąskrydyje Prahoje.

Ištekėjus, kartu su vyru Algirdu Matulaičiu mokytoja Veiverių gimnazijoje. Užėjęs karas, persikyrė jauną šeimą. Su mažąja dukrele, sesers šeimos globoje, ieškojo saugios vietos nuo siaučiančio karo. Visi tikėjosi, kad pasitraukė iš Lietuvos tik laikinai: karas pasibaigs ir bus saugu grįžti. Karo frontas vis stūmė toliau nuo Lietuvos. J. Matulaitienė pirmiausia apsigyveno Wiesbaden stovykloje, kiek vėliau Kassel ir Schwaebisch-Gmuend, Vokietijoje. Bėbūnant Wiesbaden, sužinojo esanti našlė, vyras žuvęs.

Atsidūrę tremtinių stovyklose, lietuviai tuoj ėmė organizuoti mokyklas, chorų, šokių grupes. Jadvyga Matulaitienė tuoj pat įsijungė į šį darbą. Lietuvių tautinius šokius teko mokyti iš atminties, kadangi užrašų nebuvo pasiimta. J. Matulaitienė pati kūrė šokius, naudodant liaudies dainų muziką. Gyvendama Kassel, Jad-

Kassel-Mattenberg (Vokietija) lietuvių pabėgėlių stovykloje gimnazijos ketvirtokės su klasės auklėtoja ir tautinių šokių mokytoja Jadvyga Matulaitiene 1948 m. Pirmoje eil. iš kairės Danutė Brazytė (vėliau Bindokienė, „Draugo“ vyr. redaktorė); II eil. antra iš kairės Iona Gražytė (vėliau dr. Maziliauskienė).

JADVYGOS MATULAITIENĖS ATMINIMUI

vyga Matulaitienė gilino savo mokslą studijuodama baletą ir išraiškos šokį.

1950 m. J. Matulaitienė su jauna dukrele Ramute pasiekė Amerikos krantą, apsigyveno Brooklyn, kartu su dukterėčia Birutės Bagdžioniūnės šeima. Kadangi Lietuvos mokytojos cenzas buvo nepripažįstamas, reikėjo ieškoti kito būdo pragyvenimui. Darbą gavo siuvykloje ir iki 1961 metų dirbo tai vienoje, tai kitoje siuvykloje. Tačiau negalėjo atsakyti mokytojos darbo ir pamilo lietuviško šokio. Pakviesta sutiko mokyti tautinius šokius. Brooklyn tautinių šokių grupę ir New York Maironio lituanistinėje mokykloje. Tai ir buvo mano susipažinimas su J. Matulaitiene. Mano klasė buvo pati didžiausia mokykloje, – 25 mokiniai, iš kurių du trečdaliai buvo berniukai. Mes, mergaitės, labai laukdavom tautinių šokių pamokų ir galėjome, kad nebuvo kas savaitę. Su berniukais buvo kitas reikalas, elgėsi taip, kaip visi 11–12 metų, nenorėdami mergaitėi ranką paduoti, o sukintiniui susikabinti – buvo baisu. Bet Matulaitienė mokoje prie jų prieiti. Kai Brooklyn tautinių šokių grupės šokėjai išsiskirstė ir nutarė sudaryti moksleivių grupę, tie patys berniukai mielai dalyvavo.

Po sunkaus dienos darbo siuvykloje, penktadienio vakarais J. Matulaitienė darbojosi su tautinių šokių grupe, o šeštadienio rytą mokė lituanistinėje mokykloje. Ruošiantis kokiai programai, reikėdavo ir daugiau laiko skirti. Įvairiems vaidinimams bei montazams čia ir Lietuvoje ji sukūrė daugybę plastikos ir išraiškos šokių. O tas kūrybinis darbas buvo atliekamas naktimis. Maironio lituanistinėje mokykloje J. Matulaitienė mokė 20 metų. Norėdama apleisti siuvyklą ir rasti įstaigos darbą, ji rado laiko lankyti verslo kursus. Baigusi gavo darbą „American Airlines“.

Vienu metu vadovavo net trim tautinių šokių grupėm: New York moksleivių grupei, New Jersey „Rūtai“ ir New York Vycių 41-os kuopos grupei. Visų mintyse J. Matulaitienė ir „Tryptinis“ yra neatskiriama. Jos sukviesta, paruošta moksleivių šokių grupė išaugo

į New York tautinių šokių grupę, kuri 1976 m. pasirinko vardą „Tryptinis“. Per 45 metus joje šoko šimtai šokėjų, šimtai šokių išmoka, šimtai programų atlika. Visa tai Jadvygos Matulaitienės dėka.

Buvau viena iš tų pirmųjų šokėjų New York moksleivių tautinių šokių grupėje. J. Matulaitienės entuziazmas, energija mus visus skatino kuo geriau šokti. Pirmieji pasirodymai buvo mokyklos renginiuose. Pirmas pasirodymas kitataučiams buvo Tarptautinė moterų parodoje; po to pirmo karto, kas rudenį dalyvavom šioje parodoje. Kiekvienas pasirodymas buvo lygiai svarbus, vienodai darbo idėja. Tautinių šokių grupę, J. Matulaitienė ne tik mokė šokių, bet kartu suteikė žinių apie tradicijas ir papročius. Atliekant programas kitataučiams, kiekvienas buvom Lietuvos ambasadorium. Žiūrovus ne tik domino lietuviški tautiniai šokiai, bet ir kraštas, iš kur tie šokiai kilę.

Kad išlaikytume liaudies meną, 1957 m. Lietuvių bendruomenė nutarė surengti masinę Tautinių šokių šventę. Nors dar visi buvome gimnazistai, bet ryžomės vykti į Čikagą, dalyvauti šioje pirmoje šventėje. Po savitinių repetitijų, kartu važiuojant požeminiu traukiniu namo, J. Matulaitienė pasakodavo, kokios buvo šventės Lietuvoje, tai laukėm pamatyti, ar bus kas panašaus Čikagoje. Per naktį važiuodame traukiniu kartu su „Rūtos“ šokėjais. Čikagoje iš traukinių stoties tuojau pat vykome į amfiteatrą repetitijai. Pirmas amfiteatro įspūdis buvo niūrus, bet kai susirinko visos šokių grupės ir užgrojo muziką, iš karto pasidarė šviesiau ir linksniau. O rytojaus dieną visi pasipošė tautiniais rūbais, išdidžiai žygiavome į areną. Tai buvo pirmas kartas... Toliau buvo ant ra, trečia, iki pat devintos šventės. New York šokėjai vis žygiavo su Jadvyga Matulaitiene priekyje. Jai išėjus poilsui, „Tryptinis“ dalyvavo X ir XI šventėje, vadovaujant buvusiai šokėjai Aldonai Marijošienei.

Švenčiant New York tautinių šokių grupės dešimtmetį 1960 metais, pamatėme ypatingą spektaklį. Schwaben salės didžiulėje erdvėje pasipylė per šimtas šokėjų: tai visi kartu

šoko, tai merginos, tai vieni vyrai, tai vaikai; šokiai buvo pristatomi tinkamais poezijos žodžiais ir dalis jų palydimi daina. Šių šokių audinį sukūrė J. Matulaitienė. Tolimesni jubiliejiniai koncertai šokėjams ir žiūrovams paliko neišdildomus įspūdžius. Programose vis daugiau ir daugiau buvo įpinta jos pačios kūryba: „Per girią girelę“, „Vakaruskos“, „Grėbėjėlė“, „Ratelių pynės“ ir kiti. Tie visi koncertai buvo rengiami su nepaprastai dideliu entuziazmu ir energija.

Vėl patyrėme Jadvygos Matulaitienės gabumus, ruošiant masines programas Lietuvių dienoje, 1964 m., Pasaulinėje parodoje New York, kurioje dalyvavo 29-ias šokių grupes.

Pakviesta vyriausia meno vadove, 1968 m. įvykusiai trečiajai JAV ir Kanados Lietuvių tautinių šokių šventei, ji meniškai išdėstė šokius aikštėje; mūsų atlikimą pagražindama, įjungiant chorus. Ruošimasis šventei reikalavo neapskaičiuojamą valandų, daug kelionių į Čikagą. Savų šokėjų neapleido, su jais darbojosi, paruošiant juos trečiajai šventei.

Nukelta į 4 psl.

ATISISVEIKINANT SU MOKYTOJA JADVYGA MATULAITIENE

Susirinkome atsisveikinti su mums visiems brangia tautinių šokių mokytoja Jadvyga Matulaitiene. Ji turėjo nepaprastą šeimą. Pirmiausia, dukrą Ramutę, zentą Demetros, vaikaičius Jean-Paul ir Davin. Taip pat jai labai artimą ir brangią Bagdžionių šeimą. Gimusi gausioje – aštuonių seserų ir trijų brolių šeimoje, pati jauniausia Jadvyga, maža mergaitė neteko motinos ir buvo užauginta vyriausios sesers Paulinos Kynastienės. Daugelį metų, Jadvyga buvo „Teta Jadze“ ne tik savo sesučių ir brolių vaikams, bet ir jų vaikaičiams, ir net provaičiaiams JAV ir Lietuvoje. Ji buvo mylima ir brangi Teta gimnazių keturioms generacijoms. Ji rūpinosi visais, globojė, nuoširdžiai mylėjo savo gausią plačios giminės šeimą čia ir anapus Atlanto.

Bet Jadvyga Matulaitienė turėjo dar ir kitą šeimą. Jaunystėje pamilusi šokius ir sportą, ruošdamasi mokytojos profesijai, ji pasirinko kūno kultūros mokytojos sritį, kartu mokydama ir lietuvių tautinius šokius. Pradėjus mokytojos darbą Lietuvoje, po Antro pasaulinio karo tęsė jį Vokietijoje, Wiesbaden, Kassel ir Schwaebisch-Gmuend tremtinių stovyklose, lietuvių gimnazijose. Atvykusi į JAV, turėjo imtis kitokio darbo užsidirbti duoną, bet nepaliko mokytojos profesijos, tęsė ją lietuvių tarpe, daug metų mokytojavo New York Maironio lituanistinėje mokykloje, dirbo su tautinių šokių grupėmis, mokė tautinių šokių LB valdybos ruošose mokytojų savaitėse ir Lietuvių tautinių šokių instituto šokių kursuose Dainavos stovykloje. O čia, New York, Jadvyga Matulaitienė vadovavo „Tryptinio“ tautinių šokių grupei net 45 metus. Ji nepaprastai didžiavosi ne tik savo „Tryptinio“ šokėjais, bet visais išėjusios šokėjais. Su savo šokėjais dalyvavo įvairiose tarptautiniuose festivaluose, visose lietuvių tautinių šokių šventėse JAV ir Kanadoje, o 1994 m. su pasididžiavimu įvygiavo į „Žalgirio“ stadioną Vilniuje su išėjusios šokėjais, kada jie pirmą kartą galėjo dalyvauti šokių šventėje vėl nepriklausomoje ir laisvoje Lietuvoje.

Daugiau kaip 50 metų pašventusi lietuvių tautinių šokių mokymui Jadvyga Matulaitienė užsiaugino gausią mokinų ir šokėjų šeimą. Kai New York buvo švenčiama 25 metų šokių grupės sukaktis, buvo paprašyti atsistoti jos buvę mokiniai ir šokėjai. Atsistoję apie du trečdaliai šventės dalyvių. Galime įsivaizduoti, kiek jų padaugėjo dar per kitus 20 metų... Daugiau kaip pusę savo gyvenimo pašventusios lietuvių tautiniams šokiams ir lietuvių jaunimui Jadvygos Matulaitienės mokinių ir šokėjų šeima viršija kelis šimtus. Savo mokiniais ji yra pasakius: „Jei savo širdyse išsaugosit bent dalelę meilės savo tautai, jos kultūrai, tėvų kalbai... visad jausiuos, kad metų metais praleistos valandos su jumis buvo ne veltui...“

Tikrai ne veltui! Daug jos turėjo dar ir kitą šeimą. Jaunystėje pamilusi šokius ir sportą, ruošdamasi mokytojos profesijai, ji pasirinko kūno kultūros mokytojos sritį, kartu mokydama ir lietuvių tautinius šokius. Pradėjus mokytojos darbą Lietuvoje, po Antro pasaulinio karo tęsė jį Vokietijoje, Wiesbaden, Kassel ir Schwaebisch-Gmuend tremtinių stovyklose, lietuvių gimnazijose. Atvykusi į JAV, turėjo imtis kitokio darbo užsidirbti duoną, bet nepaliko mokytojos profesijos, tęsė ją lietuvių tarpe, daug metų mokytojavo New York Maironio lituanistinėje mokykloje, dirbo su tautinių šokių grupėmis, mokė tautinių šokių LB valdybos ruošose mokytojų savaitėse ir Lietuvių tautinių šokių instituto šokių kursuose Dainavos stovykloje. O čia, New York, Jadvyga Matulaitienė vadovavo „Tryptinio“ tautinių šokių grupei net 45 metus. Ji nepaprastai didžiavosi ne tik savo „Tryptinio“ šokėjais, bet visais išėjusios šokėjais. Su savo šokėjais dalyvavo įvairiose tarptautiniuose festivaluose, visose lietuvių tautinių šokių šventėse JAV ir Kanadoje, o 1994 m. su pasididžiavimu įvygiavo į „Žalgirio“ stadioną Vilniuje su išėjusios šokėjais, kada jie pirmą kartą galėjo dalyvauti šokių šventėje vėl nepriklausomoje ir laisvoje Lietuvoje.

Po 45 metų darbo su New York šokėjais, 1995 m. Jadvyga Matulaitienė „išėjo į pensiją“. Jai buvo suruoštas pagerbimas ir atsisveikinimas Kultūros židinyje. Ta proga jos sūnėnas rašytojas Algirdas Landsbergis sukūrė ir skaitė poemą „Jadvygos šokis“. Tai mokytojos Matulaitienės gyvenimas. 2005 m. rugpjūčio 11 d. jau sušoktas paskutinis jos šokis: Jadvyga Matulaitienė paliko šį pasaulį. Tikėkime, kad dabar ji šoka su savo brangiomis sesutėmis ir broliais, su anksčiau iškeliauvusiais giminaičiais ir mokiniais; šoka Dievo prieglobstyje ir Dievo meilėje. Sudiev, brangi Teta Jadze!

Teresė Landsbergienė
2005 m. rugpjūčio 14 d.,
New York

New York lietuvių tautinių šokių grupė „Tryptinis“ su vadove Jadvyga Matulaitiene (antroje eil., viduryje).

Vytautų Maželio nuotrauka.

Lietuvių kilmės mįslę įmenant

Atkelta iš 1 psl.

baltų, visų pirma lietuvių, gentis nekelia abejonių. Tačiau ir vakarų krikščionybės platinimo lenkai krikščionybę yra plačiai naudoję lietuvių lenkinimo tikslais. Suprantama, kalta ne krikščionybė, abi jos atmainos — rytų ir vakarų, bet klastingas mūsų kaimynų elgesys: krikščionybės panaudojimas piktais, savanaudiškais tikslais. Visiems tiems klausimams

aptarti skirta dabar spausdinama knyga *Krikščionybės ištakos Lietuvoje* (paantrašė: *Rytų apeigų krikščionybė vardyno duomenimis*), kurią leidžia Lietuvių katalikų mokslo akademija ir kuri turėtų pasirodyti dar šiais metais.

Priėmusi vakarų apeigų krikščionybę, Lietuva ilgainiui tapo ribine šalimi, skiriančia bizantinę kultūrą nuo lotyniškųjų vakarų, vis labiau artėjančią prie pastarųjų. Jos vakarėjimo procesas buvo labai ilgas ir

su pertrūkiais, pagaliau mūsų dienomis atvedęs Lietuvą prie įstojimo į Europos Sąjungą. Tačiau rytuose liko dideli plotai, gyvenami prie slavų kalbos perėjusių žmonių.

Amžiams bėgant tie plotai vis didėjo, slaviškoji banga slinko į vakarus. Prie gudejimo vėliau prisidėjo lenkėjimas, pirmiausia pasiglemžęs lietuvių tautos elitą, paskui pavertęs prastuomenę „tuteišiais“. Galop laikotarpiu tarp I ir II Pasaulinių karų Lenkijos ekspansija prarijo net trečdali tuometinio išlikusio lietuvių tautos ploto.

Tik vakarinius jo pakraščius su sostine Vilniumi pavyko atgauti, nepaisant neva „geranoriškų“ bandymų ištaisyti Lietuvai padarytą skriaudą.

Bet grįžkime prie rytuose suslavintų baltų, kurių didelę dalį sudarė lietuviai. Istorikai tai buvo slavakalbiai lietuviai. Taip gudus ir dabar vadina kai kurie Gudijos mokslininkai, įsigilinę į baltišką (dažnai sako — tiesiog lietuvišką) gudų tautos kilmę.

Suslavintų lietuvių ir kitų baltų įnašas į Gudijos materialinę bei dvasinę kultūrą, tyrėjų nuomone, yra buvęs labai didelis (apie gudų mokslininkų pažiūras lietuvių ir gudų etnogenезės klausimais žr. pav. 9). Kai kurie slavistai baltišką substratą aiškina svarbiausias rytų slavų kalbos ypatybes, kuriomis ji atsiskiria nuo kitų slavų, tarp jų ir pilnagarsių, taip pat vadinamąjį akavimą bei gudų dzūkavimą. Beje, ir senieji rytų slavų genčių pavadinimai *krivičiai*, *dregovičiai*, *radimičiai* neretai kildinami iš baltiškų, paprastai lietuviškų žodžių. Dėl viso to gudų etnogenезės neįmanoma tirti atsietai nuo baltiško substrato. Lietuvių ir gudų kilmės klausimai labai susipynę, dėl to ir tenka juos čia aptarti.

Gudų tautai atsirasti svarbiausias veiksnys buvo senoji Lietuvos valstybė, paprastai vadinama Didžiąja Lietuvos Kunigaikštija. Joje nuo kitų atskirta dalis rytų slavų ilgainiui išaugo į dabartinį gudų etnosą. Pati valstybė buvo bendra lietuviakalbių ir slavakalbių žmonių. Pastarųjų (slavakalbių) vaidmuo joje buvo mažesnis negu lietuviakalbių, nors jie ir sudarė didžiąją valstybės gyventojų dalį, kuri skyrėsi nuo lietuviakalbių ne tik savo kalba, bet ir tikyba — buvo rytų apeigų krikščionys, nebe gamtmeldžiai. Lemiamą vaidmenį valstybėje atliko lietuviakalbiai, iš esmės valstybės kūrėjai. Tai rodo, be istorijos duomenų, ir valdovų vardai, kurie yra aiškiai lietuviškos

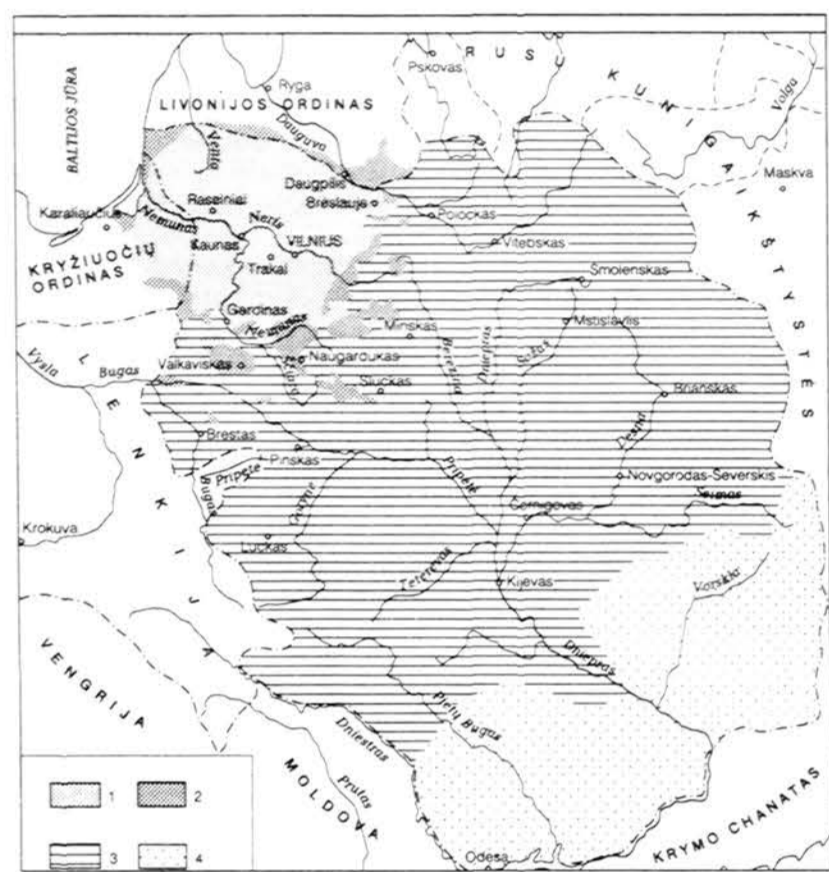
kilmės. Šaltiniuose randami slaviški tų vardų variantai lengvai išvedami iš lietuviškų, bet ne atvirkščiai.

Pagal gudų istorikų duomenis etnonimas *litvinas* (gudiškai *licvin*) „lietuvis“, kuriuo anuomet buvo vadinami ne tik lietuviai, bet ir gudai (vietomis toks išliko iki šių dienų) pirmiausia pasirodė Nemuno aukštupio regione (žr. 5 pav.), kuris tada sparčiai pereidinėjo prie slavų kalbos, vakaruose siekėsi su lietuvių kalba išlaikusiųjų plotu. Tą kraštą tada vadino *Litva*, kaip ir lietuviakalbių plote — *Lietuva*. Galbut kažkur šiose ar netolimoje vietovėse ieškotina senosios Lietuvos valstybės užuomazgų. Vėliau iš Nemuno aukštupio etnonimas *Litva* ir atitinkamas gyventojų pavadinimas *litvinai* plito į šiaurines ir pietines slavakalbių sritis, į Podauguvį. Papripetę ir kitur, kurios tada priklausė Lietuvos valstybei.

Slavakalbiai Lietuvos pietliciai anuomet buvo nemažesni savo valstybės patriotai už lietuviakalbius. Skaudžiai išgyveno tos valstybės žlugimą. Siekė ją atkurti. Po Pirmojo pasaulinio karo gudai, trumpai atgavę laisvę, ir vėliau, po Sovietų Sąjungos subyrėjimo, vėl išsivadavę, Lietuvos valstybės herbą Vytį vartojo kaip išsilaisvinusios Gudijos herbą. Tai rodo, kad jie istorinių sąsajų su Lietuva nepamiršo.

Tačiau tos sąsajos nacionalistiškai nusiteikusių „patriotų“ galvose pradėjo išsigimti, tapo antiistoriškos. Imta tvirtinti, kad Didžioji Lietuvos Kunigaikštija, sukūrusi tautą, neturinti nieko bendra su tikraisiais lietuviais, kad tai būtų *slavai litvinai*, suprask gudai (!). Dabartinius lietuvius ėmė vadinti ne lietuviais, gudiškai *licvinais*, esą šių protėviai, anuomet vadėję žemaičiai (*žmudzinais*), valstybės kūrime nedalyvavę ir su ja menkai tebuvo susiję. Visa tai grindžiama tendencingai parinktais istorijos šaltinių faktais, taip pat nemokšiškomis, prasilenkiančiomis su kalbotyros mokslo dėsniais, vardu etimologijomis. Tokį gudų patriotų elgesį turime vertinti atlaidžiai. Tai liga, kuria perseraga daugelis tautų savo atgimimo laikotarpiu. Prisiminkime mūsų *Aušros* epochos veikėjų tvirtinimą, esą Adomas ir Ieva rojuje lietuviškai kalbėję. Tikrąjį slavakalbių lietuvių įnašą į valstybės kūrimą turės išaiškinti rimti istorikų tyrimai, o ne fantazuotojai.

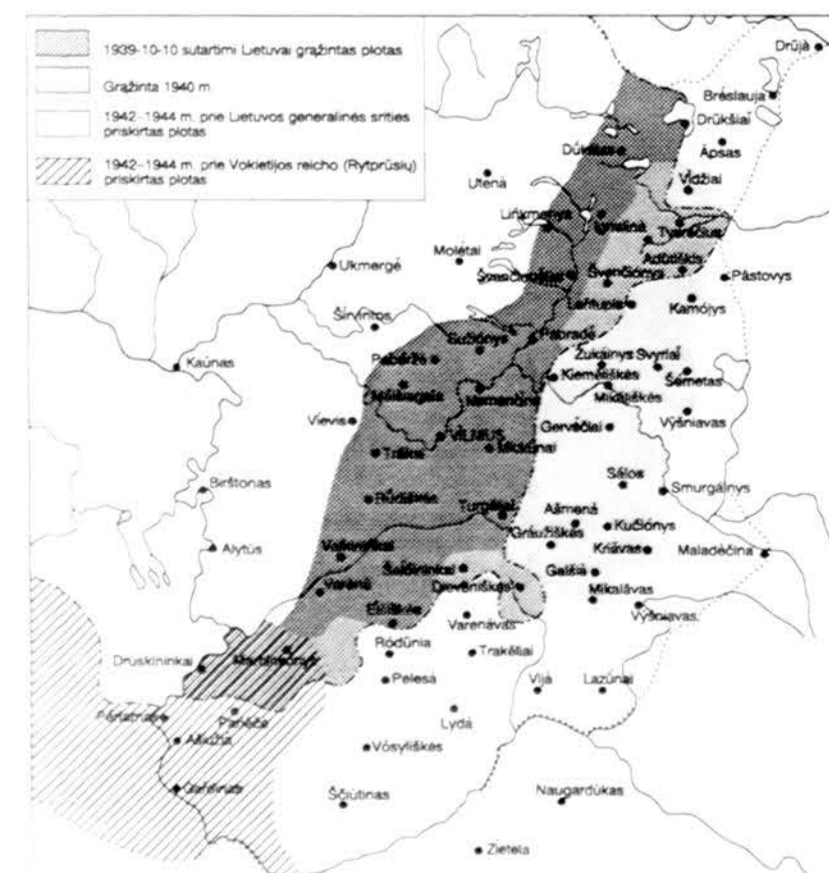
Taigi lietuvių, kaip ir gudų, etnogenезės tyrėjų dar laukia dideli darbai.

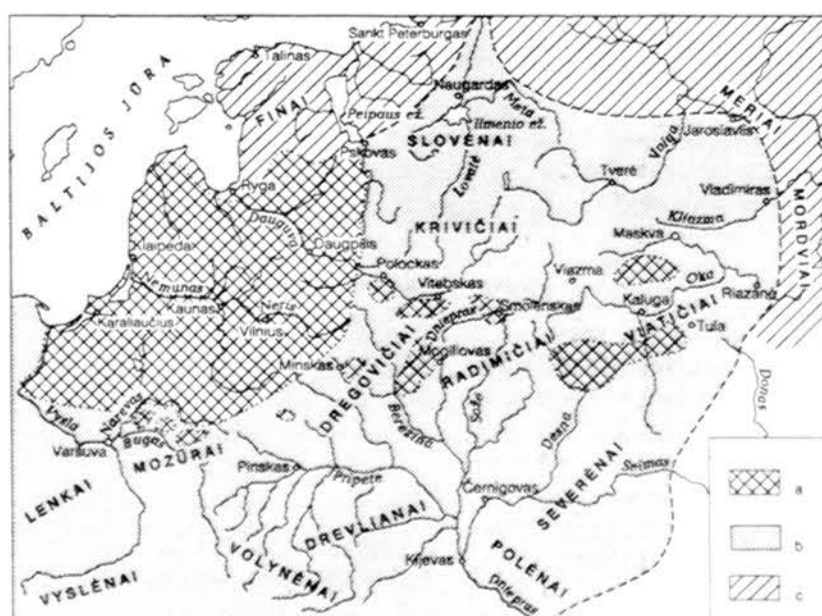
6 pav. Vytauto laikų Lietuvos valstybės gyventojai: 1. — kalbantys lietuviškai; 2. — mišriai lietuviškai ir nelietuviškai; 3. — slavų kalba; 4. — daugiausia klajokliai totoriai.

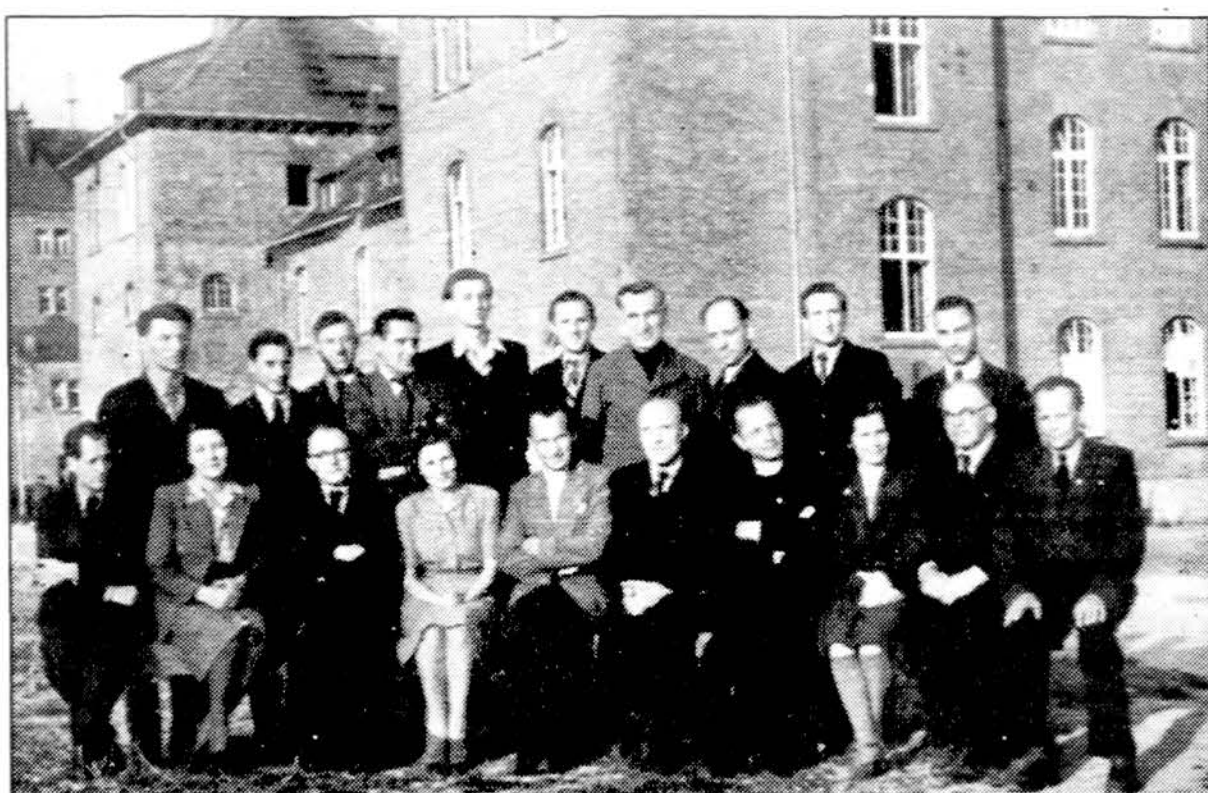
7 pav. Lenkų pagrobtoji Lietuvos dalis.

8 pav. Lietuvos rytinės sienos 1939–1944 m.

9 pav. Baltai ir jų kaimynai po slavų ekspansijos (pakoreguota M. Gimbutienės schema): a. — baltai; b. — slavai; c. — finai.

Lietuvių gimnazijos, veikusios Wiesbaden (Vokietija) pabėgėlių stovykloje — apgriuvusiose kareivinėse — mokytojai 1946 m. Pirmoje eil. ketvirta iš kairės — tautinių šokių mokytoja Jadvyga Matulaitienė, jos kairėje — gimnazijos direktorius Juozas Kralikauskas; antroje eil. penktas iš kairės anglų kalbos mokytojas Algirdas Landsbergis ir kt.

JADVYGOS MATULAITIENĖS ATMINIMUI

Atkelta iš 3 psl.

„Juodberėlių“. Būdamą Lietuvių tautinių šokių instituto pirminkė, buvo atsakinga už kursų bei seminarų rengimą. Visiems mokytojams ji visuomet buvo prieinama, mielai padėdavo, patardavo. Hartford „Berzelio“ tautinių šokių grupė buvo įsteigta dėka to, kad mano tautinių šokių mokytoja, Jadvyga Matulaitienė, mane supažindino su lietuvišku tautiniu šokiu. Man tas laikas praleistas šokant New York tautinių šokių grupėje paliko labai malonius prisiminimus ir sukėlė norą tai perduoti kitai kartai. Jos labai pasigedom ir visuomet pasigesime tautinių šokių kursuose. Įvažiuojant į Dainavą, akyse taip ir stovi miela J. Matulaitienė, pasilikus po mokytojų studijų savaitės, vaikštinėdama Dainavos keleliu, pasitinkant atvykstančius šokių mokytojus. Pasigesime ir tų rytmetinių pasivaikščiųjų, kai pasidalindavo mintimis apie mūsų šokį. Prieš dešimt metų Lietuvių tautinių šokių instituto narių suvažiavime J. Matulaitienė buvo išrinkta garbės nare.

Jadvyga Matulaitienė ne tik visą laiką gilinosi ir rinko medžiagą apie lietuvių tautinius šokius, bet skaitė įvairius leidinius apie kitų tautų šokius ir muziką. Radus ką nors įdomaus, pasidalindavo su kitais mokytojais.

Jadvygos Matulaitienės patirties pasiprašė JAV LB Švietimo taryba; kelis metus buvo Švietimo tarybos narė tautinių šokių reikalams. Tuomet sudarė lituanistinių mokyklų tautinių šokių ir žaidimų dėstymo programą. Švietimo tarybos remiama, 1982 m. paruošė ir išleido *Imk į ratą*, — liaudies žaidimų bei ratelių rinkinį. J. Matulaitienei visuomet rūpėjo vaikų auklėjimas šokiais ir žaidimais. Pati sukūrė vaikams šokius, tarp jų

„Žąselė“, „Katinėlis“ „Grybs, grybs“. 23 metus vadovavo tautiniams šokiams Mokytojų ir jaunimo savaitėse Dainavoje. Labai visų mėgstama ir laukiama, ji pritaikydavo programą įvairaus amžiaus ir pajėgumo dalyviams. Labai dažnai visas savo atostogas skirdavo tautiniam šokiui, vieną savaitę Mokytojų ir jaunimo studijų savaitėje, antrą Lietuvių tautinių šokių instituto kursuose.

Lietuvai atgavus nepriklausomybę, atsidarė kelias žinių pasidalinimui. Didžiuojames, jog galime parodyti, kad lietuviškas šokis tebegyvuoja pas mus, kad auga, ir toliau vyksta kūryba. 1994 metais J. Matulaitienė su „Tryptiniu“ dalyvavo Lietuvoje Pasaulio lietuvių dainų šventėje šokių dienoje. Su pasididžiuavimu arti 500 šokėjų iš užsienio atlikome kelis jos sukurtus šokius. „Per girią, girelę“ ir „Vakaruška“, kurie glūdejo jaunos mokytojos širdy-

je Lietuvoje, gimė Vokietijoje, užaugo Amerikoje ir grįžo į Lietuvą.

Jadvygos Matulaitienės įnašas ir įtaka mūsų lietuviško šokio išlaikymui yra neapskaičiuojami. Jos darbai ir veikla, metams bėgant, buvo įvertinta įvairiais pažymėjimais, tarp jų: „Darbininko“ redakcijos medalis, pagerbta IX Lietuvių tautinių šokių šventės rengėjų, JAV LB Kultūros tarybos premija, Lietuvos Respublikos prezidento padėkos raštu.

J. Matulaitienė pasitraukusi iš aktyvaus organizacinio dalyvavimo tautinių šokių veikloje, būdamą kūrėja ir mokytoja, ji toliau dalinosi savo patirtim ir toliau ugdė mūsų lietuvišką šokį. Nors jos jau nebėra mūsų tarpe, Jadvyga Matulaitienė mums tebegyvuos jos sukurtuose šokiuose.

Dalia Minkūnaitė-Dzikienė
„Berzelio“ tautinių šokių grupės vadovė

Literatūra

1. Z. Zinkevičius: *Lietuvių kalbos kilmė (Lietuvių kalbos istorija, I)*, Vilnius, 1984, p. 147–158.
2. Z. Zinkevičius: *Istorijos iškraipymai*. Vilnius, Katalikų akademija, 2004, 116–128.
3. Z. Zinkevičius: Pastabos latvių kilmės klausimu, *Acta Baltica '94*, Kaunas, Aesti, 1997, p. 55–57 (perspausdinta: Z. Zinkevičius: *Rinkiniai straipsniai, I*, Vilnius 2002, p.

140–143).

4. K. Būga: *Rinkiniai raštai, III*, Vilnius, 1961, p. 103.
5. V. Urbutis: Kaip senos lietuvių ir latvių kalbos, *Kalbotyra, V*, Vilnius, 1962, p. 381–386.
6. Z. Zinkevičius: *Iki pirmųjų raštų (Lietuvių kalbos istorija, II)*, Vilnius, 1987, p. 17–53; tas pats aut.: *Lietuvių tautos kilmė*, Vilnius, 2005, p. 190–224.
7. Tautovardis *Baltarusija* yra rusų kalbos skolinys, kurio dabar jau nei

rusai, nei gudai nebevartoja. Jie sako: *Baltoji Rusia* ar *Baltarusia*. Nežinia, kodėl mes dar vis išikandę laikomės Baltarusijos.

8. Z. Zinkevičius: *Iki pirmųjų raštų (Lietuvių kalbos istorija, II)*, Vilnius, 1987, p. 59–61.
9. Z. Zinkevičius: Lietuva ir Gudija. Ką gudai mano apie mūsų ir savo šalies praeitį? *Voruta*, 2005 03 05; *Lietuvos aidas* 2005 02, 06, 09; *Mokslo Lietuva*, 2005 04 21.